

RÁ KELL HANGOLÓDNI A GYEREKEKRE! DOKUMENTUMFILMEK A TANÁRKÉPZÉSBEN

SZEKSZÁRDI JÚLIA

Ny. egyetemi docens

A dokumentumfilm pedagógiai gyakorlatban, illetve pedagógusképzésben történő alkalmazása Éva régi álma volt. Az elsők között próbálkozott az osztályfőnöki órán alkalmazható dokumentumfilm készítésével (ld. Péterffy András írását), később négy dokumentumfilmet készített az egri Mestertanár Videóportálnak, ezekkel a tanárképzős hallgatók számára kívánt muníciót adni az iskolai valóság megismeréséhez.

Az elkészült négy film olyan jógyakorlatokat mutat be, amelyek hátrányos helyzetű tanulók fejlesztését segítik. Az első film egy többségükben roma gyerekekkel foglalkozó intézmény pedagógusainak áldozatos (és eredményes) munkáját mutatja be, a következő egy elhivatott tanító és gyógypedagógus portréját rajzolja meg, a harmadik az Eszterházy Károly Főiskola szociálpedagógiai gyakorlatáról számol be, a negyedikben pedig a máig sikeres Máltai Szimfónia program első két évéről kapunk nagyon plasztikus képet.

A Tereskéről szóló film 2011-ben készül el, ezt Éva egyedül csinálta, a másik három alkotást Tóth Tiborral közösen készítették 2015-ben.

Egy nap képei Tereskén és Szátón (videótanulmány)

https://osztalyfonok.hu/videoportal/?video=jegen_jarok

A (J)égen járunk című film, pontosabban *videó-esettanulmány* 2011-ben készült. Emlékszem arra, hogy Éva milyen lelkes örömmel utazott több ízben a Pest megyei Tereskére, ahol korábban – feltételezhetően egy képzés alkalmával – szerzett személyes tapasztalatokat egy többségükben roma tanulókkal foglalkozó intézmény életéről. Mélyen megérintette az az elköteleződés, ahogyan az ott dolgozó pedagógusok törekedtek sok szeretettel, türelemmel, figyelemmel és szakmai igényességgel felkészíteni a nehéz sorsú gyerekeket életük következő szakaszára. Éva csoportos interjút készített a tantestülettel, külön is beszélt az igazgatónővel és egyes pedagógusokkal. Jeleneteket láthatunk az óvodai és iskolai foglalkozásokról, tanórákról és szabadidős programokról. Képet kapunk nem csupán az intézményegyüttes (óvoda, tereskei iskola, szátói tagiskola) életéről, hanem az iskola szociális környezetéről, a gyerekek mindennapi életét

is befolyásoló helyi konfliktusokról (cigányok és magyarok, illetve kárpáti és beás cigányok között).

Általános gondot jelentett, hogy a szülők jelentős része idegenkedett az iskolától, bizalmatlan volt az intézménnyel, és nagy erőfeszítést igényelt meggyőzni őket a tanulás fontosságáról. Úgy tűnt, egy időre sikerült az óvoda és iskola közötti átmenetet megkönnyíteni, bizalomteli jó kapcsolatot kialakítani a gyerekekkel és rajtuk keresztül a szülőkkel is, fokozatosan megértetni velük, hogy a szorgalom és kitartás segíthet kitörni a hátrányos helyzetből. A megkérdezett pedagógusok elmondták, hogy az iskolában jól vannak a gyerekek, sikerült egy ideiglenes védőburkot képezni körülöttük, de amint kikerülnek innen, rengeteg bántás éri őket. Ezért minden megtesznek annak érdekében, hogy – amíg kapcsolatban vannak velük – erősítsék az önismertüket, az önbizalmukat, elfogadtassák velük saját identitásukat, miközben arra ösztönzik őket, hogy nyissanak a külvilág felé.

A feladat nehézségét és szépségét érzékelteti a cím: (J)égen járunk. A síkos terep ugyan rengeteg csapdát rejt, de egyúttal hatalmas örömet, emelkedett érzést váltanak ki a nehézségek ellenére elért napi sikerek.

A videós esettanulmányt Éva stáb nélkül készítette A háttérben jól lehet érzékelni az ő személyes jelenlétét, az interjúalanyokra irányuló folyamatos értő figyelmet, a feltétel nélküli elfogadást.

A filmet készítője az afroamerikai pedagóguskutató, Lisa Delpit szavaival ajánlja a nézők figyelmébe: *„Mindannyian magunkban hordozunk egy világot, egy mindenki mástól különbözőt. Nekünk, tanároknak az a dolgunk, hogy tanítsunk, de hogyan tudnánk megérinteni egy másik világot, amikor még a létezését sem ismerjük? Sokan vannak közöttünk, akik még sohasem gondolkodtak el azon, hogy az, ami a fejükben él, az nem a valóság, csak a kultúrájuk által támogatott szubjektív világ. Olyan ez, mintha egy nagy számítógépes játék résztvevői lennénk a virtuális valóságban, de a »valóság« minden szereplő számára más és mást jelent. Amikor az egyik résztvevő jobbra, felfelé megy a hegyre, a másik úgy látja őt, mintha az ellenkező irányba, a folyó felé haladna.”*

Az idézett szöveg a Mások gyermekei című kötetből származik, amely 2007-ben jelent meg magyarul. Ld. „Mások gyermekei” – Földes Petra recenziója Lisa Delpit könyvéről | OFOE (osztalyfonok.hu) A recenzió zárógondolata szorosan kapcsolódik a tereskei történethez: *„A roma tanulók iskolai esélyeiről szóló érdemi diskurzus a 2010/11-es nemzeti tanévben mintha lekevert volna a napirendről. Lisa Delpit könyve kiváló muníció lehet a diskurzus felelevenítéséhez, alapvető szakmai kérdéseink megvitatásához.”* (Vajon mi van ma Tereskén?)

Nem lehet abbahagyni! Portréfilm Leiner Károly gyógypedagógusról

https://osztalyfonok.hu/videoportal/?video=nem_lehet_abbahagyni

Kicsoda Leiner Károly, akiről ez a portréfilm készült? Végzettségét tekintve tanító és gyógypedagógus, aki Zöld Béka tanár úrként vált országosan ismertté. Született pedagógus, az elhivatottságát édesanyjától örökölte, s lehetősége volt az első lépéseit vele közösen megtenni. Idézet egy 2008-ból származó írásából: „Az iskolában eszméltem magamra. Ültem a kis ételszállító kocsin, Édes tolt, én meg »autóztam« a tankönyvek tetején. Tanítónő volt, megbecsült és elismert annak ellenére, hogy egyedül nevelt hármunkat nagy szegénységben, gyermekkorom mégis boldog és meghatározó volt. Az iskolából áradó szagból, légkörből, a gyerekek boldog viselkedéséből tudtam, hogy ez az én utam is. Így lettem előbb tanító, testnevelés szakos, majd gyógypedagógus, önképzett kalandpedagógus. Most, 43 évesen, úgy látszik, hogy utam kissé elkanyarodik. Talán csak egy kicsit – legalábbis ezt remélem és hiszem, mert sorsom szétválaszthatatlanul összefonódott a Sulival.” (Varázsoljunk, kollégák! | OFOE (osztalyfonok.hu))

Évák filmje 2015-ben készült, s kiderül belőle, hogy más ugyan a „Suli”, de a benne tevékenykedő ember nem változott. Olyan a teljes személyiséggel a tanítványai között jelen lenni képes pedagógus maradt, aki hét évvel korábban arra szólította fel a kollégáit, hogy a gyerekek érdekében éljenek a „varázserejükkel”.

Leiner Károly nagyon nehéz terepen él ezzel a varázserővel: a film elkészítésének idején egy olyan szakképző intézményben működött, amelyben sajátos nevelési igényű, többnyire hátrányos helyzetű fiatalok fejlesztése volt a feladat. A tankötelezettség lejártá előtt, az utolsó utáni percben kell adni számukra némi esélyt arra, hogy képesek legyenek legalább egy szakma alapjainak az elsajátítására. Rendkívül nehéz és magányos harc ez, de Karezs valóban „varázsol”, nem csupán szeretettel, türelemmel és elfogadással, hanem kreatív ötletekkel, saját fejlesztésű taneszközökkel is.

A filmből ezenkívül megismerhetjük a „Karcsi bácsi” által létrehozott és működtetett Zöld Béka Baráti Kört is, amelynek tagjai – többségükben sérült gyerekek és fiatalok, valamint az ő barátaik, családtagjaik – rendszeresen járnak együtt kirándulni, túrázni, és az évtizedek során valódi, folyamatosan bővülő közösséggé szerveződtek. „Írtam, beszéltem róla már eleget – vallja a filmben Zöld Béka Tanár Úr –, mert hiszem, hogy valami csoda született. A csodát csak közvetve műveltem én, a varázslatot a gyerekek, a közösség követte el. Fontosnak tartom, hogy hiteles története, módszerei, eljárásai, amennyire csak lehet, a köztudatba, vagy legalább a szakma kezébe kerüljenek. Olyan eredmények születtek, amelyek példa nélkül állnak a hazai pedagógiai gyakorlatban,

ilyen típusú külföldi eredményekről, kutatás hiányában, nem tudok. Egyetlen »dicsekvés«: a program tizenhét éve alatt majd tízezer gyerek, fiatal felnőtt, felnőtt, értelmi fogyatékkal élő és ép ember fordult meg a Zöld Béka Baráti Körben, ahogy elnevezte magát a csapat. Közülük nagyjából 1200 fogyatékkal élő. Ők, egy kivétellel, mindannyian elvégezték iskoláikat, megszerezték szakmáikat – ez példa nélküli Magyarországon...”

(A Zöld Béka Baráti Kör idén ünnepelte 25. évét, s bár nem tudnak rendszeresen közös programokat csinálni, hisz családosak lettek, dolgoznak, de amikor lehet, találkoznak. Ezt valóban „nem lehet abbahagyni”).

De lehet, de lehet – Iskolai szociális munka van!

https://osztalyfonok.hu/videoportal/?video=de_lehet

A riportfilm az EKF Szociálpedagógia Tanszékének a pétervásárai Tamási Áron Általános Iskolában végzett gyakorlatáról szól, amikor szociálpedagógus hallgatók másfél hónapon keresztül tevékenykedtek egy nagyrészt hátrányos helyzetű, többségükben roma származású tanulókkal foglalkozó intézményben. A munkában az egri főiskola Szociálpedagógiai Tanszéke mellett szerepet vállalt a Roma Szakkollégium is. A program rendkívül sikeres volt, a hallgatókat az iskolában egy be- és elfogadó tanári közeg vette körül, folyamatosan kaptak szupervíziót a főiskoláról, és nem csupán a gyerekekkel, hanem a szülőkkel is sikerült igen jó kapcsolatot kialakítaniuk. Csoportos és egyéni beszélgetések, tréningek, szabadidős foglalkozások segítségével érzékelhető fejlődést értek el a gyerekeknél, a folyamatos jelenlét és odafigyelés megtette a hatását. „Nagyon-nagyon régi tapasztalatunk a közoktatásban végzett gyakorlatokból – mondja a filmben dr. Ludányi Ágnes, a tanszék vezetője –, hogy nincs beszélgetés a gyerekekkel. Nagyon fura élmény nekik az, hogy ötven percen keresztül vagy egy órán keresztül a teljes figyelme a felnőttnek rájuk esik. Nem is nagyon tudtak az elején mit kezdeni ezzel a helyzettel, hogy ők fontosak lehetnek. [...] Ezeket a helyzeteket nagyon-nagyon szerették. [...] Ezeket az élményeket egy iskolai szociálpedagógus, hiszen ezt tanulta, tudná adni a pedagógusok munkája mellé, kiegészítésképpen.”

A másfél hónapos jelenlétet záró családi nap nem csupán az iskola, hanem Pétervására és környéke számára is fontos eseménynek bizonyult, az ennek keretében lebonyolított kulturális program és vetélkedő hatalmas sikerélményt hozott minden résztvevőnek: a gyerekeknek, a programba bevont pedagógusoknak és szülőknek és – nem utolsósorban – a gyakorlatot végző hallgatóknak.

Ezek után különösen szívszorítóak a zárómondatok, amelyekben az érintett fiatalok elmondják, hogy mennyire szeretnék ezt a munkát végezni, de meg is

kell élni, és ezzel a szakmával ez kilátástalan. Igaz, ők azt hajtogatták a gyerekeknek, hogy semmi sem lehetetlen, de maguk sem bíznak abban, hogy a szociálpedagógia megkapja azt az anyagi megbecsülést és lehetőséget, amelyet érdemelne. Az azóta eltelt évtized, sajnos, ezt a negatív forgatókönyvet igazolta.

Rá kell hangolódni a gyerekekre – Riportfilm a Szimfónia programról

https://osztalyfonok.hu/videoportal/?video=ra_kell_hangolodni

A Szimfónia program a Venezuelában 1975-ben induló, azóta is létező, rendkívül sikeres projekt hazai adaptálása. A 2015-ben készült riportfilm a hazai indulás első két évéről szól. A lényegét jól tükrözi a filmből kiemelt két idézet:

„Alapvetően kinyitottuk nyilván mindenkinek az ajtónkat, de volt egy nem is eltitkolt vágyunk, hogy azokat a gyerekeket szólítsuk meg, akiknek a leginkább szükségük van erre a programra, a zenére, vagy a közösségre, vagy egy-egy jó szóra, egy simogatásra, egy ölelésre.”

„Azok a gyerekek, akikre mi fókuszálunk, ők a nagyon-nagyon szegény sorban élő hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek, akiknek a szociális problémái, meg az otthoni – az az alapvető nélkülözés és létbizonytalanság és zilált közösségi kapcsolatok, amikben ők élnek –, azok nagyon sokszor az iskolában úgy jelennek meg, hogy rossz képességű tanulónak számítanak, vagy sikertelen tanulónak számítanak, ez a kettő dolog nagyon összefügg. És mi abban hiszünk, hogy ha a szociális problémákat segítünk megoldani, akkor az kihat az iskolai teljesítményre.”

Mivel a bürokrácia igencsak lelassította a „hivatalos” indulást, néhány lelkes önkéntes 2013-ban 6 hetes kísérleti programot indított a monori cigánytelepen. Kiálltak a telep közepére hegedülni, és a köréjük sereglett gyerekszereplőket magukkal hívták a máltai közösségi házba. Ott aztán kölcsönkapott, illetve papírból és fából barkácsolt hegedűket, csellókat, brácsákat adtak a kezükbe, s megindultak a próbák. Ritmusgyakorlatok (*tapsold velem!*), türelemjátékok (*ne vedd ki a kezéből a hangszer!*) és valódi hangszer-tanulás. Három hét alatt kialakult egy 30 gyerekből álló csapat, akik napi szinten zenélnek, szorgalmasan járnak a próbákra, odafigyelnek, koncentrálnak. (Ld.: El Sistema Monor: Szimfónia Program – avagy a zenekar, mint szociális eszköz (elsistema-hu.blogspot.com) Egy évvel később pályázati (TÁMOP) támogatással 15 iskolában indulhatott el a munka.

A Szimfónia program magyarországi megvalósítása is igazolja, hogy a kényszerektől mentes, az elméleti tananyagot minimálisra csökkentő zenei program során a kezdeti lépések sikerei gyorsan összeadódnak, és a zenei repertoár meglepő gyorsasággal fejlődik. A program eredményei közül talán a legfontosabb,

hogy a gyermekek számos képessége fejlődik, és ez nemcsak a személyiségükre és a lehetőségeikre, de még az iskolai eredményeikre is kihat. A közösségi alapokon zajló zenetanulást ezért tekintik a leszakadó közösségekben végzett szociális munka új, innovatív elemének.

A legszegényebb gyermekek számára kidolgozott, közösségi sikerélményeken alapuló zenei program Venezuelából indulva terjedt el a világban, alapítója, *Jose Antonio Abreu* közigazdász és karmester sokat idézett mondása szerint „*aki egyszer hangszert vesz a kezébe, soha nem fog fegyvert fogni*”.

A venezuelai program ma már fél évszázada működik, és világra szóló sikereket ér el. A hazai Máltai Szimfónia program is élő és hatékony maradt az elmúlt évtizedben. Úgy tűnik, nálunk is sikerült megőrizni a riportfilmben nyilatkozó szakemberek (zenetanárok, szociálpedagógusok) szavaiból sugárzó lelkesedést, hiszen egy évtized múltán is olvashatunk a részt vevő gyerekek zenekarának országos sikereiről például ezen a linken: [Fergeteges koncertet adtak a felzárkózó települések gyerekei - Tenger Média](#).